

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ОЛЕКСАНДРА АСТАФ'ЄВА ПРО ПОЕТИЧНІ СИСТЕМИ УКРАЇНСЬКОГО ЗАРУБІЖЖЯ

Наукові дослідження доктора філологічних наук, професора кафедри історії української літератури, теорії літератури і літературної творчості Київського національного університету імені Тараса Шевченка та провідного наукового співробітника Міжнародної школи україністики НАН України професора Олександра Астаф'єва про поетичні системи українського зарубіжжя займають важливе місце в українському літературознавстві. Вагомим досягненням стали його книжки “Поети Нью-Йоркської групи” (1995), “Лірика української еміграції” (1998), “Образ і знак. Українська поезія у структурно-семіотичній перспективі” (2000), “Поетичні системи українського зарубіжжя” (“2000, 2-ге вид. 2005), антології “Празька поетична школа” (2004, 2-ге вид. 2009), “Поети Нью-Йоркської групи” (2003, 2-ге вид. 2009), збірник статей, розвідок і рецензій “Орнаменти слова” (2011), численні публікації в періодиці, зокрема цикл статей “Стилі української еміграції” на сторінках часопису “Українська мова та література” (2000 – 2002) та багатьох еміграційних видань.

У рецепції О. Астаф'єва – екзильна поезія другої половини ХХ ст. органічно вписана у світовий літературний процес, вона засвідчує свою діалогічність із українською материковою літературою. Наукові роботи вченого популяризували й популяризують українську еміграційну літературу, відкриваючи творчу комунікацію українського зарубіжжя з рідною Україною. Більшість із цих праць виникла в період незалежності України і сприяла становленню нового українського літературознавства. Учений уписав у науковий ландшафт нову літературознавчу категорію “семіотика еміграційної поезії”, розглянув проблеми еволюції й художньої семантики, природи і зміни поетичних систем українського зарубіжжя, простежив утілення їх ментальних і етнічних архетипів, специфіку семіозису.

Наукові пошуки вченого відкрили нове поле для досліджень замовчуваної теми й надали українському літературознавству нової якості. Після проголошення незалежності України О. Астаф'єв увів у науковий ужиток матеріали варшавських архівів Дмитра Донцова, Нових Актів, Музею літератури ім. А. Міцкевича, Українського Вільного Університету, Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України, Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, фондів МВС та СБУ, приватних архівів українських еміграційних письменників (матеріали останніх учений передав до відділу рукописів Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка [20, 72], а деякі з них опублікував). З 1996 р. дослідник завдяки гранту (Фонд М'яновського Польської Академії Наук) упродовж двох років працював у варшавських бібліотеках і архівах [31].

Пізніше в Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя з ініціативи О. Астаф'єва було створено “Центр гуманітарної співпраці з українською діаспорою” [18, 3].

Водночас учений був головою Ніжинської міської організації товариства “Просвіта” (1993 – 2001), редактором газети “Просвіта” і директором видавничої програми “Літературна діаспора”. Г. Самойленко в книжці “Літературне життя Чернігівщини в ХІІ – ХХ ст.” писав: “В його творчості чітко визначились три основні напрямки: поетична, дослідницька і організаційно-

видавнича. І в кожній з них він проявив себе оригінальним, самостійним і талановитим <...> Саме О. Астаф'єв постановив за мету відновити історичну справедливість щодо письменників діаспори, повернути їх твори до скарбниці національної культури, дати можливість нашим сучасникам побачити, яка велика культурна національна спадщина існує поза межами нашої країни" [21, 312–313].

В інтерв'ю для журналу "Слово і Час" О. Астаф'єв згадував: "Ми тоді організували газету "Просвіта", налагодили листування із земляками, з номера в номер друкували розповіді про них, одержували книги, журнали, цінні матеріали, декого запросили в гості... Врешті, разом з професором Олександром Ковальчуком запровадили видавничу програму "Літературна діаспора" і видали близько тридцяти книг і брошур. Відтак на сторінках не лише місцевої, а й всеукраїнської періодики зарясніли імена донедавна замовчуваних письменників. Їх, різних, по-своєму талановитих, ціле гроно: Юрій Клен, Олег Ольжич, Олена Теліга, Юрій Липа, Є. Маланюк, Тодось Осьмачка, Е. Андіївська, Ю. Тарнавський, Б. Бойчук, В. Вовк <...> Їхня творчість вельми зацікавила наших студентів, які зрозуміли, що духовна держава українського народу просторіша від його держави географічної. Отже, потрібні контакти з еміграцією. То цілком логічно і постала спроба системно осмислити художній доробок української еміграції (для початку лише поетичний)" [16, 90–91]. Також у Ніжині в рамках програми "Літературна діаспора" було видано не 30, як на час інтерв'ю, а 75 видань, їх перелік уміщено в книжці О. Астаф'єва і М. Астаф'євої "Ніжинська еміграція" (2007).

Про діяльність Центру, видавничу програму "Літературна діаспора", приїзд до Ніжина після тривалої багаторічної розлуки з рідним краєм Ольги Мак, І. Качуровського, І. Кошелівця, Е. Андіївської, Яра Славутича йшлося в інтерв'ю О. Астаф'єва, багатьох відгуків в українських часописах [15; 19; 26]. Наприклад, М. Сенькусь у журналі "Слово і Час" (1998, №3) писав: "У 1993 р. товариство "Просвіта" ім. Т. Шевченка Ніжинського педінституту спільно з кафедрою української літератури розробило культурно-видавничу програму "Літературна діаспора", мета якої: відновлення історичної справедливості щодо письменників діаспори, вилучених з літературного процесу; повернення їхніх творів до скарбниці національної культури; видання наукових і художніх творів українських письменників-емігрантів; наукова інтерпретація їхнього доробку і визначення його місця в історії української культури; вивчення архівних матеріалів; творчі контакти з письменниками і вченими зарубіжжя. Головними причинами появи цієї програми стали відповідна переоцінка цінностей на зламі ідеологічних систем, потреба подати об'єктивну картину літературного процесу" [25:3, 57–58]. Відгуки на діяльність Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою з'явилися в багатьох еміграційних виданнях: "Визвольний шлях" і "Українська думка" (Лондон), "Національна трибуна" (Нью-Йорк), "Мета" (Філадельфія), "Свобода" (Джерсі-Сіті), "Українське Відродження" і збірник "Слово" (Нью-Йорк), "Бюлетень УВАН" (Вінніпег), "Вільна думка" (Сідней), "Новий шлях" (Торонто), "Церква і життя" (Мельбурн), "Мета" і "Америка" (Філадельфія) та ін. [13, 97–126].

У центрі дослідницьких зацікавлень О. Астаф'єва – еміграційна поезія, зокрема творчий доробок Празької школи, також мистецька спадщина МУРУ, Об'єднання українських письменників "Слово" (1946 – 1990) та Нью-Йоркської групи (1959 – 2018). На матеріалі української еміграційної лірики вчений

простежив утілення її універсальї, ментальних та етнічних архетипів, специфіку семіозису та його головних компонентів.

На думку дослідника, літератори, згуртовані навколо Об'єднання українських письменників "Слово", несуть пам'ять про материкову літературу, а історія Нью-Йоркської групи струменіє до поезії шістдесятників. І навпаки: еміграція, яка завжди була на сторожі українськості, стоїть біля витоків "Київської школи", вільної від примусових настанов, породжених радянською дійсністю. Репрезентований ученим творчий дискурс українського зарубіжжя прискорює повернення літературної еміграції в незалежну Україну. В українських видавництвах з'являються книжки еміграційних поетів, рецензії та огляди їхньої творчості, відбуваються наукові конференції. О. Астаф'єв бере активну участь у цьому процесі, зокрема як науковий керівник кандидатських та докторських дисертації на тему літератури української еміграції (докторські О. Харлан "Моделі катастрофізму в українській і польській прозі міжвоєнного десятиліття" (2008), Т. Шестопалової "Теоретична свідомість Юрія Лавріненка" (2010), Т. Карабовича "Міфопоетика Нью-Йоркської групи" (2018); кандидатські Н. Михальчук "Мала проза Володимира Винниченка: від метафізичного до естетичного" (2005), Е. Циховської "Поезія Євгена Маланюка в контексті українсько-польських літературних зв'язків" (2005), О. Лященко "Наративний дискурс у прозі Мистецького Українського Руху" (2007) та ін.)

О. Астаф'єв поділяє еміграційну поезію на три дискретні стани: а) референтну (адресно-комунікативну) лірику, б) немімізисну (твори з обмеженою референтністю) і в) нереперентну (безадресно-некомунікативну). Учений послуговується новим науковим апаратом і вводить в українське літературознавство категорії семіотики й мовознавства, що, на його погляд, мають забезпечити міждисциплінарний підхід до поставленої проблеми. Ідеться про структурно-семіотичну інтерпретацію лірики української еміграції, (з'ясовано природу змін стильових систем в історичному проміжку 1945 – 1990 рр.), закони семантичних трансформацій, якими варіюють письменники в межах однієї і тієї ж системи. Ученому важливо збагнути, якою мірою "часткові" моделі світу вписуються в єдиний контекст української літератури ХХ ст. і світової загалом. Він зазначає: "На жаль, ще й досі в нашому літературознавстві не зужила себе практика ототожнення сенсу буття художнього твору з його зображувальною інтенцією. Світ рідко коли буває прагматичною метою ліризму, найчастіше через ліризм світ сам промовляє до читача усім своїм внутрішнім розмаїттям. У таких випадках, як це видно на прикладі творчості Е. Андіївської, Б. Рубчака, Ю. Тарнавського, Б. Бойчука та ін., світ стає другим "текстом", "засобом комунікації". З'ясувати по-новому поняття "світ" і "текст", діалектику зв'язків між ними – це по-новому побачити, у який спосіб лірика наповнюється притаманним їй змістом" [6, 7–8].

Найповніше концепція О. Астаф'єва розроблена в монографії "Лірика української еміграції: еволюція стильових систем" (1998). Обґрунтовуючи перехід від однієї семантичної системи до іншої на основі теорії знака Фердинанда де Соссюра, учений зазначає: "Ідеться про динамічну кореляцію між означником (образи чуттєво сприйнятих знаків) означеним (поняттями, зафіксованими в знаках) і тим, що може бути означене (віртуальний предмет, до якого відсилають знаки)" [3, 24–39]. В основі референтної лірики, на його переконання, лежить та сума принципів побудови художнього образу, яку він, услід за Ю. Лотманом, називає "естетикою totoжності". До референтної

лірики зараховує стилі неокласицизму (поезії Юрія Клена, Олега Ольжича, Олени Теліги, Св. Гординського, І. Качуровського), необароко (Є. Маланюк, В. Барка, В. Лесич, Т. Курпіта), символізму (М. Орест, О. Стефанович, О. Бабій, В. Гаврилюк, Л. Лиман), неореалізму й імпресіонізму (Яр Славутич, О. Тарнавський, В. Скорупський та ін.). Ідеться про адекватну картину дійсності, про сприйняття художньої мови як світу: “За цим, безумовно, стоїть міметична концепція мистецтва (дзеркального відображення життя, ідентичної транскрипції дійсності). Вона-бо ґрунтується на прагненні усунути різницю між змальованим об’єктом (життям) і моделюючими засобами (мовою), на граничному ототожненні зображуваних явищ з уже відомими стереотипами мислення (популярними топосами і мотивами, усталеними сюжетними схемами, вічними образами і т.д.)” [3, 27 – 28].

О. Астаф’єв аналізує два полярні полюси такої поезії: з одного боку, застигли системи персонажів і вічних образів, а з другого, розкутість, імпровізація художньої творчості, намагання укласти всю різноманітність живого матеріалу в комбінацію знайомих читачеві формальних елементів. Перераховані стилі референтної лірики мають спільну прикмету, вони “1) сприймають мову як світ, як адекватну картину дійсності, 2) усвідомлюють світ смислів як продовження фактичної дійсності, 3) зливають воєдино зображене із зображуваним, і 4) надають знакам референтного статусу” [3, 28]. Відрізняються ці стилі один від одного мірою імпровізації. До того ж, уважає дослідник, вони мають єдиний семіотичний концепт – “художній образ, точніше – ікон (зображене). Він реставрує предмет у його цілісності, об’єднує дані, що поступають через різні чуттєві канали зв’язку людини зі світом (зір, слух, запах, смак, дотик). Така поезія виконує референтну (або іконічну, зображально-спілкувальну функцію), вона спирається на лінійність (послідовність, градацію) мови і лінійність вибудованого у тексті світу як його експліцитну властивість, атрибут” [3, 28].

У працях О. Астаф’єва подано вичерпну характеристику семіотичного концепту референтної лірики, власне художнього образу: “1) він синтетичний, створений за рахунок цілого комплексу чуттєвих сприймань, серед яких домінують зорові враження, 2) у його структурі потенційні аспекти знака – означник і означуване – не сформовані й не розділені, 3) він більше пов’язаний з об’єктами дійсності, а не з категоріями смислу, 4) сфера побутування образів – суспільна свідомість, де вони постають суб’єктивно забарвленими й обростають асоціаціями, 5) образ може бути наявним у свідомості лише за умови видалення об’єкта з поля прямого сприйняття, 6) образ – модель дійсного об’єкта, взятого у його цілісності, але він не може цілковито збігатися з ним, 7) відхилення образу від прообразу (матеріального субстрату) має межу, зумовлену межами класу” [3, 28–29].

У працях ученого порушено низку інших, супідрядних проблем: ґенеза і становлення неокласицизму на еміґрації, його філософські підвалини, специфіка в українській літературі; дискусії про парнасізм в еміґраційній критиці. Найбільше приваблює детальний аналіз поезії Юрія Клена, Олега Ольжича, О. Теліги, Св. Гординського, І. Качуровського та ін., зокрема переконливі приклади того, як межа між міфологічним і теперішнім деміфологізованим мисленням стирається, вічні образи потрапляють у сьогочасний контекст і стають іконічними знаками нової естетики. Всебічно розглянуто особливості семіозису неокласицизму: “Український парнасізм виходить із релевантного зв’язку між сутностями і явищами у такому світі знаків,

яким є емпіричний світ. Зміна співвідношень між змістом і його словесною відтворюваністю (референтністю і комунікативністю) тут рівносильна тому, що одні з образів подаються актуальними для суспільної свідомості (вічні образи у Юрія Клена), а інші (скажімо, узяті із життя) позаактуальними. Актуальний компонент художнього світу (напр., образ Сковороди) має замінити аналогічний компонент у картині світу, що отожднюється із соціофізичним середовищем. Так встановлюється еквівалентність між ними. Отже, діалектичні зміни у романтизмі і неокласицизмі результат трансформації у першому випадку й операції протиставлення в другому” [8, 14].

Окреме місце в системі референтної лірики займає символізм, тенденції якого автор помічає в ліриці митрополита Іларіона, Михайла Ореста, О. Стефановича, О. Бабія, Г. Мазуренко, В. Гаврилюка, Л. Лимана та ін. У підвалинах символізму, на думку О. Астаф’єва, лежать різні філософські доктрини: платонівсько-плотинський ідеалізм, поодинокі ідеї давньоіндійської філософії, фрагменти доктрин А. Шопенгауера, М. Гартмана, багатьох теологів і філософів.

Викликають інтерес думки про автономію символізму та його відмінність від інших систем: “Семіозис символізму визначається формулою: якщо існує релевантний зв’язок між сутностями і явищами, то існує й світ суспільного досвіду, світ соціокультурних знаків. Події на часовогенетичній площині переривчасті, людина не може бути їх детермінантою, над нею є якась вища сила. Світ матеріальний – це розпорошені частинки прабуття, поділені у нашому розумінні на ідеї, форми, запахи, барви. Схопити вічність, неминущість такого пражиття перше завдання системи. Друге передати l’etat d’ame (настрій, стан душі), яка є часткою всезагальної душі Абсолюту і побутує поза часом (вірш “Книги міст” Михайла Ореста). Позачасове буття подається як безконечний і непроцесуальний акт. Тому всяка причинна дія зведена до нуля, до її кінцевого пункту наблизитися не можливо, для цього треба стати святим (поема митрополита Іларіона “Жертва вечірня”) або Надлюдиною (вірш “Ніцше” Олесь Бабія)” [8, 15].

У розділі “Символізм: ідея синтезу і право на незбагненність”, що ввійшов до монографії “Лірика української еміграції: еволюція стильових систем”, дослідник порушує цілу низку проблем: перегуки українського еміграційного символізму з материковим і західноєвропейським (ідеалістична філософія, творчість і культовообрядовий акт, мистецтво та інтуїтивне осягнення світу, музична стихія – праоснова життя і мистецтва тощо); модифікація кордоцентричної філософії Г. Сковороди та П. Юркевича; вираження містерії духовної монолітності українського народу; символізм української релігійної поезії та християнська символіка; етико-естетичні й політичні декларації символізму, його синестезія; сугестія й музична образність, головні образи-символи й топоси.

Учений вирізняє дві тенденції використання християнської топіки: 1) топоси, що виражають однозначний ортодоксальний, релігійний, ідеалістичний світогляд, повну віру в Бога як батька і творця всесвіту, головні християнські чесноти; 2) християнські топоси, індивідуально реінтерпретовані представниками “нового мистецтва”, коли втілюється гетеродоксальний зміст, подаються образи, мотиви й символи Нового Завіту як певні знаки для порушення різноманітних актуальних екзистенційних, психологічних, суспільних, культурологічних проблем (друга тенденція домінує здебільшого у творах нереперентної лірики).

Звісно ж, тут ідеться про особу Ісуса Христа та образи, пов'язані з віхами біографії його “земного життя” (голуб-дух, Діва Марія, Вифлеєм, ясла, пастихи, чудесна зоря, цар Ірод, Назарет, пустеля, дванадцять апостолів, Лазар, ходіння по воді, нагорна проповідь, в'їзд у Єрусалим на ослиці, Тайна вечеря, Гетсиманський сад, Пілат, Варавва, бичування й розп'яття на хресті, Голгофа, воскресіння і вознесіння), Марія Богоматір, Марія-Магдалина, Йоан Хреститель, святі апостоли, ангели та ін. Серед найпоширеніших у ліриці українського зарубіжжя – міф утраченого раю (“Вечір” Н. Лівницької-Холодної, “Пісня спасителів” К. Вагилевича), міф про землю обітовану (“Весь скарб у вузликах” О. Кобця, “Волинський рік” Л. Мосендза, “Хрест” Олекси Стефановича, “Розмова” С. Гординського, міф про Ґраала (“Ґраль”, “Лоенгрін” Михайла Ореста).

Для моделювання втраченої можливості пізнання еміграційні поети часто використовують образ-символ сліпця (“Христос і Леонардо да Вінчі” Галі Мазуренко, “Розмова” Св. Гординського, “30 століть” В. Янева, “Легенди про непізнаних” Т. Курпіти). Для вираження психічних станів у їхньому розпорядженні образи-символи примар (“Повстання мертвих” Михайла Ореста), потвор (“Біля сфінкса” О. Стефановича, “Знак грифа” Св. Гординського), двійників (“Розмова з уявним двійником” Св. Гординського, “Дзеркало” Б. Бойчука), сходження в підземні лабіринти (“Данте” Тодося Осьмачки, “Аїд” І. Шуварської). Для тематики, пов'язаної з творчістю, використовують аналогію із творенням світу через Бога-Творця (“Творець” Св. Гординського, цикл “Життя” В. Янева, “Апостол” В. Барки, “Єдиний Бог” О. Веретенченка).

Учені називають бароко перлиною неправильної форми, асоціюючи із цим визначенням і необароко, або ж по-іншому імажинізм. О. Астаф'єв також приділяє багато уваги цим питанням, описує ґенезу необароко, його зв'язок з однойменною епохою, вплив польського катастрофізму й української історіософської школи на становлення цього стилістичного феномену. Про це зокрема ідеться в брошурі “Апокаліпсис Євгена Маланюка” [1] та ряді статей, де автор аналізує проблему “час – народ – історія”, а також мотиви тотальних і гіпотетичних катастрофізмів. “З погляду специфіки семіотичних передумов необароко, як і символізм, запроваджувало один і той же структурний принцип: дифузію речей та знаків. Здавалося б, між ними багато спільного, у першу чергу, концепція просторового часу, згідно з якою часоплин повертався назад, події в ньому ніби згущувалися у просторі сприймалися читачем під кутом зору темпорального порядку. Ось чому тема Страшного Суду, наприклад, варіювала і в символістських текстах (“Рай” Василя Барки), і в необарокових (“Молитва” Євгена Маланюка). На часогенетичному горизонті історії такі твори відображували крайню точку (Абсолют), звідки й починалася зворотна дорога” [8, 21]. Тут помітна подвійна скерованість учинків людини: майбутнє проживається в теперішньому й навпаки. “Суміщенню у сьогочасному різних часових планів відповідали мотиви скороминущості буття, передчасної смерті, захворюваності суспільства, ці теми згуста полюблили на історичній Батьківщині послідовники системи і символістської, і необарокової. З іншого боку, відчуття часової різноплановості теперішнього спонукало до життя мотиви регенерації, вічної молодості, безсмертя” [8, 21]. Автор аналізує мотиви вмирання в “Гофмановій ночі” М. Бажана, де герой видирає у смерті “кипучу ніч з натхненням і вином”, і в збірці “Круча” Тодося Осьмачки, коли звучать мотиви зцілення від смерті, уставання з гробу тощо. А от лірика Є. Маланюка, підсумовує він, акцентує на

безсмерті (будівничих незалежної України Данилі Галицькому, Іванові Мазепі, Пилипові Орлику, Тарасові Шевченку, Симонові Петлюрі, Василеві Тютюннику). Приваблює в працях дослідника детальний аналіз художніх творів: “Ars poetica”, “Ісход”, “Зловісне”, “Дві елегії” Є. Маланюка, окремі вірші В. Барки, Т. Курпіти, Ю. Косача, В. Лесича та ін. О. Астаф’єв зазначає: “Контрапозитивна доктрина необароко стверджує, що якщо існує такий емпіричний світ, яким є світ знаків (абстракти Простору, Долі, України, Степу в Євгена Маланюка), то видається релевантним зв’язок явищ і сутностей. Ось чому пізнавальний акт для поетів необароко суб’єктивний за своєю природою, йде від індивіда, що знає вагу цінностей... Художній світ необароко багатий на метаморфози, які мають динамічний характер розчинення “я” в історії і дихають апокаліпсисом” [3, 309].

До естетики тотожності автор зараховує неореалізм та імпресіонізм, на прикладі ранніх творів О. Тарнавського, Св. Гординського, Б. Олександріва, П. Божика, ранніх творів Яра Славутича дослідник показує вміння митців опертися на емпірику, налагодити емоційний контакт із людьми, подіями і предметами, торкнутися найвіддаленіших закутків життя, а у випадку імпресіонізму – сконструювати враження з буденних прикмет і рис, схоплених у згусткові миті. Це, зокрема, чудово показано на прикладі “кольорового мімезису” у вірші Яра Славутича “Дощ”, де художній світ збудований на градації кольорів від жовтого до червоного, від дисгармонії, хаосу до гармонії. Учений аналізує різнобічну, багату на побутові, соціальні й психологічні деталі барвисту картину віршів О. Тарнавського “Дозрівають жита. Соковите колосся...”, “Жду весни”, “Розцвітання” та ін., з’ясовує місце алегоризму в неореалізмі, зв’язність персонажів-зображень на предметному й лінгвістичному рівні, де їх підтримує певна форма нарації, схильність поетів до коментарів подій, міфологічна топіка тощо. О. Астаф’єв зауважує: “Неореалізм втілює ідею транзитивності у принципі панорамування дійсності – задовольняє двом основним вимогам стосовно неї: 1) надає цьому описові іконічної наочності; 2) фіксує градуальність переходів від зображення одного життєвого фрагмента до іншого. Тим-то легко провести тему (приміром, героїчної козацької доби українського народу) через різноманітність подій і багатство фактів, схоплених спостережливим оком наратора” [8, 31].

Окрему групу складає немімізисна лірика або ж поезія з обмеженою референтністю, її естетику дослідник називає естетикою протиставлення й зараховує до неї експресіонізм (П. Карпенко-Криниця, Б. Нижанківський, М. Приходько, Іван Багряний, І. Макарик) та екзистенціалізм (Тодось Осьмачка, М. Калитовська, В. Лесич, Патриція Килина, Леонід Полтава). Митці вибудовують художній світ за принципом “світ як текст”, поетичне зображення в цих системах дискретне, хоча цій дискретності протиставлений полюс універсальності, цілісності й невідимості. “Головними класифікаторами тут виступають ознака, індекс і сигніфікація. Функція образів – індексальна” [3, 310]. Експресіоністи творять фіктивний світ етики й активізму, де головними прикметами є загострена емоційність, ірраціональність, схильність до контрастів, фрагментарності, гіперболізації художніх деталей тощо. Часто ця “ірраціональна стихійність” дає про себе знати через мотиви колективізму (як і індивідуалізму), тісно пов’язані з проблемою соціальної нерівності, муки, смерті. Дослідник переконливо та рельєфно аналізує образ онтологічно змальованих світу і природи, поєднаних з індуським образом колісниці, колеса (вірші Тодося Осьмачки “Колісниця”, “Данте”), за якими стоїть ідея Сансари – блукання, переходу через різні стани,

ланцюг народжень і переселень. Також О. Астаф'єв звертає увагу на дискурс смерті та самогубства в екзистенціалістів (Тодось Осьмачка: “Один я на світі, мов Юда в гаю на вірвовці!...”). У поезії Патриції Килини смерть відіграє роль кризового стану, особливого виміру між буттям і небуттям, де триває боротьба природних, біологічних сил, а на абстрактнішому рівні здійснюється творчий процес (зб. “Легенди і сни”). У художньому вимірі “Білої трави” Леоніда Полтави (і ширше – у його енергетиці) постає принципова для мистецтва ХХ ст. проблема переходу на невербальні системи сигніфікації (не “мовні”, а “підмовні”, так би мовити “соматичні”) і в інший статус артикульованого “я”. “Як у Тодоса Осьмачки, Богдана Нижанківського, Вадима Лесича, так і Леоніда Полтави, інших поетів екзистенціалістської стильової моделі (Марти Калитовської, Марини Приходько), незважаючи на різні індивідуальні відмінності, “я” – тілесне, біологічне. Для цього “я” висхідною інстанцією є не Слово, а Біос, Тіло, хоча Слово (щоправда, безтілесне), Логос – індекс цього “я”, і тому всі проміжкові сюжети будуються на різних трансформаціях тілесності, аж до її перетворення в енергетичний потік” [3, 311].

Стилі, що входять до системи неререферентної лірики (безадресно-некомунікативної), автор об'єднує поняттям “естетика протиставлення”, уважаючи твори цієї групи такими, які конденсують культурну пам'ять і виступають генераторами нових сенсів. “Функція такої поезії – неререферентна (або арбітральна). Такій ліриці притаманна симультанність і розмитість надзмістового вираження, яка найчастіше здійснюється на фонічному і графічному рівнях. Головними семіотичними класифікаторами тут стають арбітральність, конвенція і символічний знак. Вони безадресні і некомунікативні. Якщо індексіві притаманна ілюквативна сила, то символічному знакові – сила категоричного імперативу” [8, 44]. Основу цієї групи складають стилізації, структуру яких дослідник переконливо показує на прикладі вірша О. Стефановича “З літопису”, де відчутне дихання давнини й застосовано удавано архаїзоване мовлення. Утім поет може стилізувати не лише діалоги персонажів (“Монах і смерть” Юрія Липи), а й мову оповідача (“Диявол”, “Біси і ловець” його ж таки), елімінувати з мови нарації вирази, що суперечать географічно-психологічній основі нашої духовності ХХ ст. (як це робить Є. Маланюк у вірші “Ой у полі жито копитами збито”), або реконструювати біблійну лексику (А. Гарасевич в “Плачі Єремії”). Св. Гординський часто стилізує манеру своїх колег: у “Знакові грифа” – “Василиск” Юрія Липи, у “Щоденному” – “Полин” Є. Маланюка, в “Апокаліптичному” – “1941 – 1944” О. Стефановича. Водночас такі твори мають цілісний характер, хоч діалоги стилізовані послідовніше, ніж мова наратора.

Найбільш окресленого змісту набуває неререферентна лірика в сюрреалізмі, якому дослідник присвятив розділ “Сюрреалізм: простір марення” в монографії “Лірика української еміграції: еволюція стильових систем” (1988) та цілий ряд своїх статей, а також розділів у різних книжках. Він описав історію сюрреалізму в Україні, переконливо проаналізував його елементи в поезії Б.-І. Антонича, В. Барки, В. Лесича, З. Бережана (Штокалка). Ідеться про те, що ця поезія – сфера своєрідних експериментів, яка допомагає “експлуатувати” підсвідоме. Це помітно на прикладі так званого автоматичного письма (*écriture automatique*), коли поет зазвичай максимально звільняється від контролю розуму, іде за плином вільних асоціацій або ж орієнтується на сновидіння. “Формальною прикметою “приточеного” до художнього світу оніричного простору є образ сновидця, того, хто бачить сон і розповідає про нього (це може бути оповідач,

як у більшості віршів Богдана Бойчука, або ж тварина, рослина, предмет, комаха, як в Емми Андіївської). Цей образ виконує дві функції: 1) сприймає і передає зміст баченого у сні духовно; 2) асоціює зміст баченого у сні з чуттєвими сприйманнями, тобто трансформує його у конкретно-чуттєві образи. Перша допомагає відшарувати від сновидіння різні метаморфози, пов'язані з чудесними мандрівками, здійсненими не у сні (напр., у вірші О. Зуєвського “Зачароване море”). Друга відмежовує сновидіння від пророцтв та одкровень” [3, 311].

Сюрреалізм свого часу відкрив українському читачеві у статті “Тло поетичної місії Езри Павнда” І. Костецький. Він виклав концепцію сюрреалізму і вказав на те, що такі твори спираються на оніричні асоціації та вражають своєю незвичайністю. Це помітно в ліриці Е. Андіївської, Б. Бойчука, Б. Рубчака, Патриції Килини, В. Барки, В. Лесича, Жені Васильківської, В. Вовк, І. Шуварської та ін. Наприклад, Е. Андіївська “застосовує живописний прийом – візуальний ефект ковзаючого ока, створює ледь помітні, ковзкі межі між фігурою і фоном, змушує читача очима блукати по вертикалі (контурах явищ і предметів) і по горизонталі, переводячи зір із плану зображення на тло, що надає художньому світові знакового характеру” [3, 312–313]. Такі твори потребують інтерпретації, у них моделюючі категорії свободи і віри, марення і знецінення, сну і явлення відіграють головну роль. Сюрреалістична поезія розширює сферу мовних еквівалентів і встановлює парадигматику образів, що мають риси арбітральності й символічного знаку.

Концепція еміграційної лірики О. Астаф'єва оригінальна. Послідовний вдумливий аналіз допоміг дослідникові сповна осягнути українську поезію, зокрема її семантику. Не дивно, що на його книжки, зокрема на головну з них [3] з'явилися рецензії професора Канзаського університету Романа Кухаря та професорів Варшавського університету Степана Козака й Василя Назарука. Оригінальні погляди О. Астаф'єва на поетичний набуток української еміграції викликали схвальні відгуки й рецензії М. Ільницького, О. Забарного, М. Ткачука, Р. Радишевського, М. Зимомрі, А. Ткаченка, В. Дончика, В. Моренця, В. Кузьменка, В. Панченка, М. Ігнатенка, Л. Мороз та ін. М. Ільницький зазначав: “Під таким кутом зору української поезії – не тільки еміграційної, а й материкової – у нас не розглядав ще ніхто, зустрічалися тільки деякі прийоми цієї методології, які мали частковий, прикладний характер. Слід при цьому відзначити переважно ґрунтовне забезпечення кожного основного положення. Навіть як на наш відкритий для різних ідей час робота О. Астаф'єва виділяється широкою орієнтацією в теоретичних питаннях і обсягом залучених джерел. Бо й досі наші наукові дослідження базуються переважно на здобутках російської літературознавчої думки, через призму якої відчиняється віконце у ширший світ. О. Астаф'єв теж широко цитує праці російських учених. Але так само вільно він почуває себе і в стихії польських літературознавчих досліджень” [17].

Завдяки старанням О. Астаф'єва з'явилися видання, що відкривали українській громадськості імена еміграційних поетів, до того часу майже невідомі й не популяризовані належним чином. Так 2003 р. в Харкові було здійснено підготовку й видання антології “Поети Нью-Йоркської групи” (перевидана там же 2009 р. у видавництві “Ранок”). Анатолій Дністровий активно долучився до укладання антології, тож можна говорити про своєрідне співавторство з О. Астаф'євим. У виданні на прикладі вибраних творів репрезентовано літературну активність Нью-Йоркської групи. Показано видавничу діяльність, адже група редагувала престижний щорічник “Нові поезії”, мала власне

видавництво, пропагувала літературні напрями сучасної світової літератури. Антологія повертала Україні спадщину Нью-Йоркської групи та імена її учасників: В. Вовк, Б. Бойчука, Жені Васильківської, Е. Андіївської, Патриції Килини, Б. Рубчака, Ю. Тарнавського, Р. Бабовала, О. Коверка, Ю. Коломийця, М. Царинника і М. Ревакович.

Книжка “Поети Нью-Йоркської групи” О. Астаф’єва укладалася за принципом поетичних автопортретів, і це було новою системою у видавничій практиці українських антологій. Еміграційні митці творили в умовах найбільшої культурної метрополії, де поезія вибудовувалася за принципом “текст як текст”. Звертаючи на це увагу, учений зазначає, що творчістю група тяжіла до міфопоетики. Зокрема, давні міфи використовували у своїй творчості В. Вовк, Б. Бойчук, Женя Васильківська, Е. Андіївська, Патриція Килина, Б. Рубчака Ю. Тарнавський.

Що приваблює в антології? Звісно, добірка текстів і передмова О. Астаф’єва, де йдеться про історію виникнення групи, її назву, діалогічність із материковою і світовою літературою. Основне зусилля автора спрямоване на інтерпретацію творів. У текстах Б. Бойчука, Е. Андіївської, В. Вовк, Ю. Тарнавського та ін. зв’язок одиничних явищ і загальних закономірностей він пояснює через наочні і неповторні образи. Аналізуючи вірш “Ars poetica” зі збірки Б. Рубчака “Камінний сад”, дослідник пише: “Сад каменів” пов’язаний із дзен-буддизмом, він містить у собі вражаючий синтез філософських ідей Сходу й образів західної цивілізації. У цьому “філософському саду” “росте” 15 каменів, та вони так розташовані, що з якої б точки зору їх не оглядати, п’ятнадцятий завжди буде прихований від ока. Він незримий, кантівська “річ у собі”. У Б. Бойчука теж є схожий вірш – “Кам’яний парк”, але якщо твір Б. Бойчука передає пластику руху думки під впливом конкретної реалії – побаченого ряду могил (“а замість лиць – картки порожніх біографій”), то в Б. Рубчака такої “живої” конкретики деталей, реалій життя немає зовсім. Він фіксує думку на самому процесі формування ідеї, закріплюючи її через дзен-буддистську метафору – “камінний сад” [6, 28]. Дивовижними є інтерпретації текстів В. Вовк, зокрема з її збірки “Мандала”, Ю. Тарнавського із книжки “Пісні є – є”, і Е. Андіївської із її збірок “Закоханий літній дощ” та “Кав’ярня”. Недарма Марко-Роберт Стех називає інтерпретації О. Астаф’єва одними з кращих в сучасному літературознавстві [23, 25–6].

Така аналітична наукова стратегія відкрила можливість для пізніших переосмислень та пошуків у кандидатських і докторських дисертаціях. Варто тут згадати першу порівняльну роботу Г. Сюті “Мовні інновації в українській поезії шістдесятників та членів Нью-Йоркської групи” (1995); також дослідження С. Водолазької “Постмодерністські акценти у творчості Емми Андіївської” (2002); Т. Антонюк “Сюрреалізм як художній напрям в українській поезії ХХ століття (Е. Андіївська, Б.-І. Антонич, М. Воробйов, О. Зуєвський)” (2004); О. Смерек “Художньо-філософські шукання в романістиці Емми Андіївської” (2004); І. Зимомрі “Проза Емми Андіївської: психологічний дискурс” (2004); В. Філінюк “Образне слово в системі поетичного тексту Емми Андіївської” (2006); І. Лівенко “Модель світу та форми її художнього вираження в поезії Юрія Тарнавського” (2007); І. Жодані “Інтерсеміотичність у творчості письменників Нью-Йоркської групи (Емма Андіївська і Віра Вовк)”; Р. Галицької “Релігійно-духовний дискурс жіночої поезії 60-х років ХХ ст. (на матеріалі творів Емми Андіївської, Анни-Марії Голод, Ірини Жиленко, Зореслави Коваль, Ліни Костенко і Марти Мельничук-Оберраух)” (2008); Т. Карабовича “Міфопоетика Нью-Йоркської групи” (2017). Привертають увагу дві кандидатські дисертації,

написані в Інституті Івана Франка у Львові: І. Котика “Екзистенційний вимір людини в поезії Юрія Тарнавського” (2009) і М. Котик-Чубінської “Структура та образність поезії Юрія Тарнавського” (2011), науковим консультантом яких був Є. Нахлік. Не можна лишити поза увагою кандидатську роботу, написану в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України Ю. Григорчук “Проза Віри Вовк: виміри сакрального” (2016), де відчутні наукові ідеї О. Астаф’єва. У згаданих працях зауважуємо синтез знань про творчість Нью-Йоркської групи, а також практичне застосування різноаспектних модусів творчого феномену еміграційної літератури. У цьому модусі з’явилися такі теми, як міфопоетика, виміри сакрального, співставлення концептів асиміляції, поняття втраченої батьківщини, архетипів, тощо. Це наукові концепти, яким О. Астаф’єв у своїй роботі присвятив чимало уваги, заклавши підвалини їхньої майбутньої структуралізації.

Антологія відіграла важливу роль у поверненні українських еміграційних поетів до літературного дискурсу України. Феномен цього видання недостатньо досліджений з огляду на його недавню публікацію. Проте, як і кожна авторська праця, антологія “Поети Нью-Йоркської групи” стала для дослідників джерелом нових літературних відкриттів.

Наукові роботи О. Астаф’єва про творчість української еміграції визначили в українському літературознавстві культурологічну категорію творчого феномену української екзильної літератури другої половини ХХ ст. Варто б також згадати його нариси і розвідки, що вийшли окремими виданнями: “Нарис життя і творчості Ігоря Качуровського” (1994), “Петро Одарченко. Штрихи до літературного портрета” (1995), “У пошуках світової гармонії: Григорій Сковорода і Юрій Клен” (1996). Завдяки дослідженням О. Астаф’єва маємо широке наукове обговорення творів Нью-Йоркської групи. Учений нагадав також про надруковані в еміграції видання, зокрема про двотомну антологію “Координати” (1969), він усебічно розглянув вступну статтю І. Фізера, акцентуючи, що дослідник під час аналізу української еміграційної поезії застосував класифікацію Дж. Кр. Рансома. Це дало йому можливість синхронно і діахронно осмислити екзильну лірику за 1) змістом, 2) стилістичними модифікаціями, 3) за системою мовної організації творів [4, 235–236]. Учений також звернув увагу на публікації в “Нових поезіях”, “Теремі”, “Сучасності” та ін. До слова, наукові ідеї О. Астаф’єва були апробовані на багатьох наукових конференціях в Україні та за кордоном [24, 34–38]. Тут варто б згадати про його доповіді на наукових конференціях у “Сорбоні-IV” (Франція) [27], Люксембурзькому та Ґрайфсвальдському [29, 80], Варшавському [33, 27], [32, 373, 383], [36, 440–441], у Полонійній академії у Ченстохові [47, 5], Будапештському [25, 14] та інших університетах.

Звісно, цими замітками не вичерпується активна наукова діяльність О. Астаф’єва, скерована на вивчення й повернення в Україну екзильної літератури. Очевидно, це для нього саме той вид наукової та громадської діяльності, де він найповніше виявляє природні здібності й потенції, самовиповнюючись і самореалізуючись як особистість. Тут, мабуть, треба говорити про одержимість, що є панівною і провідною в поведінці і діяльності вченого, визначальною у виборі його наукового шляху, ціннісних орієнтирів і сенсу життя. Підтвердити ці слова можна багатьма прикладами, зокрема зацікавленням ученого українською еміграційною критикою, про що я вже згадував. До цього варто додати хоча б найновіші публікації в Україні: “Проблеми стилю у працях Дмитра Чижевського, Володимира Державина та Юрія Шереха” [9, 24–29]; “Літературно-критичний дискурс Юрія Клена” [8, 227–250]; “Юрій Липа – читач і критик польської літератури” [12]; “Українське

еміграційне літературознавство: від неоромантизму до постмодернізму” [11, 6–10]; і публікації за кордоном [28, 233–248]. Духовний потенціал дослідника втілений і в його студіях з української еміграційної прози, тут у нього теж ряд авторитетних статей [5, 111–114; 10, 104–116; 2, 349–358]. Йому також належать публікації архівних матеріалів Д. Донцова – доповіді “Literatura stepu” (2012), спогадів Ольги Мак “Мій Ніжин” (2010), документальної книжки Р. Володимира “У пам’яті моїй” (1998), книжки портретів Д. Нитченка “Силуети” (1996, 2-е вид. 1998) та ін., оприлюднення художніх творів: збірки поезій “Маєстат” Яра Славутича (1997), антології І. Качуровського “Вікно в українську поезію” (1997), повістей Р. Володимира “Поцейбіч борсань” (1995), “Тиверська провесінь” (1995), “Верхів’ями буднів” (1998), повістей С. Стебельської “Коріння” (2003), “Лідія” (2006), збірки поезій Л. Гаргай-Овечко “Польові квіти” (2007) та ін. Захопленість і наукова скрупульозність, пристрасне ставлення до предмета дослідження помітні й у низці статей, написаних для різних енциклопедичних видань, зокрема для “Енциклопедії Сучасної України”, де варто виокремити такі статті, як “Література української діаспори”, “Експресіонізм у літературі”, “Кошелівець Іван Максимович”, “Мак Ольга”, “Маланюк Євген Філімонович” та ін.

Мабуть, у цьому вирішальну роль відіграє усвідомлення вченим сенсу своєї діяльності як покликання, помноженого на силу волі, цілеспрямованість, наполегливість і трудолюбство. Це сприяє виробленню цілей і настанов, максимальній концентрації фізичних і духовних сил, самовіддачі, творчому горінню і захопленню, що часом переростає в одержимість і самопожертву.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Астаф’єв О.* Апокаліпсис Євгена Маланюка. – Ніжин: НДПІ, 1997. – 30 с.
2. *Астаф’єв О.* Єжи Гедройць та українська еміграція: знаки взаєморозуміння, ідентичності та культурно-політичної стратегії // Київські полоністичні студії. – Вип. Т.15. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2009. – С. 349–358.
3. *Астаф’єв О.* Лірика української еміграції: еволюція стильових систем. Монографія. – Київ: Смолоскип, 1998. – 314 с.
4. *Астаф’єв О.* Літературно-критичний дискурс Юрія Клена // Текст. Система. Поетика жанру. За ред. проф. Г. Ф. Семенюка, М. І. Зимомрі, М. П. Ткачука. – Дрогобич: ДДПУ, 2011. – С. 227–250.
5. *Астаф’єв О.* Мала проза в контексті “великої літератури” // Слово і Час. – 2010. – № 12. – С. 111–114.
6. *Астаф’єв О.* Міражний простір модернізму // Поети Нью-Йоркської групи. Антологія / Упор. О. Астаф’єв, А. Дністровий. 2-е вид. – Харків: Ранок, 2009. – С. 3–31.
7. *Астаф’єв О.* На емігрантських перехрестях: рефлексія наукова і поетична // *Астаф’єв О.* Образ і знак. Українська емігрантська поезія у структурно-семіотичній перспективі. – Київ: Наукова думка, 2000. – С. 235–236.
8. *Астаф’єв О.* Поетичні системи українського зарубіжжя. – Київ: Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2005. – 64 с.
9. *Астаф’єв О.* Проблеми стилю у працях Дмитра Чижевського, Володимира Державина та Юрія Шереха // Теорія літератури: концепції, інтерпретації. – Київ: Логос, 2012. – С. 24–39.
10. *Астаф’єв О.* Українська повоєнна еміграційна література в європейському контексті // *Warszawskie zeszyty ukrainoznawcze.* – Warszawa: Tyrsa, 2009. – Т. 27 – 28. – S. 104–116.
11. *Астаф’єв О.* Українське еміграційне літературознавство: від неоромантизму до постмодернізму // Вісник. Серія “Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика”. – Київ: ВПЦ “Київський університет”, 2017. – Вип. 27. – С. 6–10.
12. *Астаф’єв О.* Юрій Липа – читач і критик польської літератури. – Київ: Київський університет імені Тараса Шевченка, 2016. – 70 с.
13. *Астаф’єв О., Астаф’єва М.* Співпраця з діаспорою у дзеркалі оцінок та відгуків // *Астаф’єв О., Астаф’єва М.* Ніжинська еміграція. Статті, есе, портрети. – Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2007. – С. 97–126.
14. *Дяченко М.* Видавнича програма “Літературна діаспора” // Сіверщина. – 1997. – 30 травня.
15. *Зимомря М., Радшиєвський Р.* Берег надії – у широкий світ // Наукові записки Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка. Серія “Літературознавство”. – 2012. – Вип. 35. – С. 385–418.
16. *Ігнатенко М.* Про лірику української еміграції “неложними устами”. Діалог із О. Астаф’євим // Слово і Час. – 1999. – № 4–5. – С. 90–91.
17. *Ільницький М.* Поезія і семіотика // *Alma mater.* – 1999. – № 6. – С. 2.

18. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 червня 1999 року “Про утворення Центру гуманітарної співпраці з українською діаспорою” // Центр гуманітарної співпраці з українською діаспорою. – Ніжин: НДПІ, 1999. – 12 с.
19. Рудик І. Відтепер усі дороги ведуть до Ніжина // Вісті. – 1999. – 16 липня.
20. С. Ж. Цінне надбання відділу рукописів // Слово і Час. – 2001. – №6. – С. 72.
21. Самойленко Г. Літературне життя Чернігівщини в XII – XX ст. – Ніжин: Вид-во “Аспект-Поліграф”, 2003. – 328 с.
22. Сенюк М. Програма ніжинців // Слово і Час. – 1998. – № 3. – С. 57–60.
23. Стех Р. Поезія в пошуках антології // Критика. – 2006. – Ч. 10 (Жовтень). – С. 25–26.
24. Участь у наукових та науково-методичних конференціях // Астаф’єв Олександр Григорович. Бібліографічний покажчик до 50-річчя від дня народження / Упор. проф. В. І. Кузьменко. – Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2003. – С. 34–38.
25. Хортяні Я. Дні української культури у Будапешті // Громада (Будапешт). – 2008. – Ч. 2. – С. 14–18.
26. Ченурний В. Ніжинці освоюють діаспору // Сіверщина. – 1998. – 12 грудня.
27. Шевченківське свято в Парижі // Літературна Україна. – 2006. – 6 квітня.
28. Astafjev O. Ukrainische Literaturwissenschaft im Ausland // Jahrbuch der VII. Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik “Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht” Reihe: Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik. Bd. 2016 / Herausgegeben von Olena Novikova, Ulrich Schweier, Peter Hilkes. – München: Verlag readbox unipress Open Publishing LMU, 2017. – S. 233–248.
29. Jakubowska-Krawczyk K. Wokół warszawskiej ukrainistyki // Warszawskie Zeszyty ukrainoznawcze. – 2008. – Nr 25/26. – S. 373, 383.
30. Die Ukraine in Vergangenheit und Gegenwart // Greifswalder ukrainistische Hefte / Red. H. Walter. – 2004. – Heft 1. – Band. 1 – Z. 80.
31. Stypendyści kasy Mianowskiego. 1994 – 2007 // Kasa im. Józefa Mianowskiego. Fundacja popierania nauki PAN. Dajdzest. – Warszawa: Fundacja popierania nauki PAN, 2010. – S. 4. – URL: www.mianowski.waw.pl/styp9406.htm.
32. Waszkiewicz-Lewandowska P. Dziewiętnasta międzynarodowa konferencja Katedry Ukrainistyki Uniwersytetu Warszawskiego // Warszawskie Zeszyty ukrainoznawcze. – 2008. – Nr 25/26. – S. 440 – 441.
33. Waszkiewicz-Lewandowska P. Emigracja ukraińska – dziewiętnasta międzynarodowa konferencja ukrainistów // Uniwersytet Warszawski. Pismo uczelni. – 2007 (grudzień). – № 4. – S. 27.
34. Urbabiec M. O Aleksander Astafiew w Częstochowie // Głos Akademii (Częstochowa). – 2008. – № 4–6 (kwiecień – maj – czerwiec). – S. 5.

Отримано 23 листопада 2018 р.

м. Люблін

ПАМ’ЯТКА ДЛЯ АВТОРІВ

Журнал “Слово і Час” висвітлює питання історії, теорії та сучасної практики літературного руху, культурного життя. Виходячи із принципів об’єктивності і плюралізму, редакція не вважає за обов’язкове поділяти всі погляди й положення авторів, завдяки чому зберігає і природний ґрунт для конструктивної полеміки.

Неодмінні вимоги до матеріалів, що подаються на розгляд редколегії, – достеменність наведених фактів, посилань на всі використані джерела, точність у цитуванні.

Статті та інші матеріали (крім листів) подаються до редакції українською мовою, обсягом не більше друкованого аркуша; примітки розміщуються внизу сторінки.

Статті подавати на електронному носії як текстовий файл без переносів у словах у редакторі Microsoft Word (шрифт Times New Roman, 14-й кегль, міжрядковий інтервал 1,5); можна надсилати електронною поштою: slovoichas@ukr.net.

Список використаної літератури в алфавітному порядку подається в кінці статті із зазначенням видавництва, року видання й загальної кількості сторінок; посилання розміщуються в тексті у квадратних дужках: [номер видання у списку, стор.].

До статті обов’язково додається ім’я і прізвище автора, анотація із ключовими словами українською (600–800 знаків) та англійською (1800 знаків) мовами, а також шифр УДК. Розширену англійську анотацію обов’язково продублювати українською (в окремому файлі).

Докладніше про оформлення матеріалів – на сайті:

il-journal.com/index.php/journal/for-authors